

Názov: **cca.**

Autor: **Boris Vaitovič**

Miesto: Galéria Koniareň - priestor pre súčasné umenie v Trebišove

Vernisáž výstavy: 24. júl /sobota/ 2021 o 18:00

Trvanie výstavy: 24. júl - 16. august 2021

Kurátor: Lukáš Jeník

Dernisáž výstavy: 16. augusta 2021 o 17:00, Seminár a workshop Ateliér ECO /Maľba a jej presahy/

Z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia

Supported using public funding by Slovak Arts Council

Už to počul snáď každý: „Čo tým chcel básnik povedať?“ Táto veta, vyslovená v kontexte debaty o modernom umení vždy rozrušuje, a to v pozitívnom i negatívnom zmysle. Napriek často negatívnej asociácii je však táto veta paradoxne želaným cieľom snahy Borisa Vaitoviča. Prečo negatívnej a prečo paradoxne? Niekedy je daný pocit vyrušenia aj výsledkom toho, že umelecké dielo narušuje náš komfort pasívneho prijímania informácií, v ktorom si radi hovieme. Núti nás k otázkam, núti nás zaujať postoj. Ak berieme vážne vetu/výrok Paula Kleea o umení ako zviditeľňovaní neviditeľného, tak cieľom autora nie je ani tak ponúkať odpovede, ale skôr pozývať k otázkam; priviesť diváka takpovediac bližšie k svetu autora (vyšmarit' ho z toho jeho). „Čo som chcel povedať?“ To sa tu pýta autor a je to divák, ktorý je pozvaný odpovedať. Výstraha na začiatok: náznaky odpovedí, ktoré ponúka autor, však sú a budú vždy iba približné (cca.), pretože ako uvidíte, približne a približné je to najviac, čo môžeme dostať. Tak pozor!

Boris Vaitovič je výtvarník, ktorého esenciálnym motívom tvorby sú otázniky, spochybňovanie alebo inak, narúšanie istôt. To je oná Ariadnina červená niť jeho tvorby, nie médium, ktorým sa vyjadruje. Často sa totiž stáva, že sa pred Borisovými dielami stretávajú ľudia, ktorí očakávajú maľbu, grafiku, ale tiež výsledok práce s novými médiami. Iní čakajú hudobný koncert a iní ... Borisa preto nemožno charakterizovať jednoznačne ako maliara, grafika či umelca v oblasti nových médií. Ostatne, takéto zaškatľkovanie ničomu nepomáha, pretože ak je preňho niečo kľúčové, tak to nie je médium či matéria, ale obsah, ktorému starostlivo prispôsobuje a hľadá vizuálne vyjadrenie.

Pre tých divákov, ktorí jeho tvorbu poznajú a fixujú ju na nejaké médium, je možno prekvapením, že na výstave uvidia Borisa Vaitoviča v polohe umelca, ktorý realizuje svoj výtvarný program v inštaláciách. Kto ho však pozná dostatočne dlho, toho neprekvapí smer myslenia, ku ktorému ho tentokrát svojimi inštaláciami pozýva. Ten je takpovediac konštantný a vyvíja sa už niekoľko rokov. Veľmi zjednodušene a pragmaticky vyjadrené, obsahovou náplňou jeho tvorby – dalo by sa povedať, že jeho *idées fixe* – sú možnosti zobrazovania reálneho. Čo vlastne znamená niečo realisticky zobrazit? Napodobniť, zrkadliť svet na plátne? Symbolicky ho reflektovať? Podriadit' sa zobrazovacím zákonom ako lineárnej perspektíve a pod.? Pracovať s ilúziou trojrozmernosti na dvojrozmernom plátne? Optické ilúzie, vizuálne hlavolamy a labyrinty, prítomné v maľbe, fotografii či grafike sú často symbolickým vyjadrením narúšania

hraníc medzi verným zobrazením a jeho negáciou. Žiadne nevinné oko neexistuje. Tam, kde už mozog chce oku diktovať, čo vidí, alebo čo má vidieť, tam Boris kladie prekážky percepcii i tomu, ako „čítame“ svet vnemov. Nie je to žiaden surreálny svet, žiaden únik do snovej fantázie. Skôr ide o neustále prekračovanie zobrazovacích možností, narážanie na limity toho-ktorého média a posun k hľadaniu novej formálnej podoby toho istého. Na tejto výstave sa Boris formálne posúva k trojrozmernému svetu, no paradoxne, vnáša doň skreslenia, klamy či ilúzie, ktoré poznáme už z jeho maliieb. Pred očami sa vynárajú inštalácie, ktoré nie sú jednoduchou štylizáciou, ale otvoreným atakom divákovej percepcie. Nestačí vidieť, treba sa pozerať a až potom divák zbadá, že to, čo vidia oči, je iné ako to, čo chce vidieť mozog.

V otvorenom dialógu s foucaultovsko-magrittovským motívom fajky (**Toto je fajka**), či v stoličkách v priestore ne-priestore (**Cca. Stolička, Vidím pravdu**), Boris pozbavuje veci ich takpovediac kategoriálnych vlastností. Veci okolo nás – povestné substancie, ako píše Aristoteles – totiž nesú svoje vlastnosti, ktoré my uchopujeme kategóriami. Každá vec má svoje miesto a polohu, svoje vzťahy. Nie však v inštaláciách Borisa Vaitoviča. Majú polohu, ale nemajú ju prirodzene. Majú svoje miesto, ale nie isté. Jeho objekty sú i nie sú tým, čím sú. Podobne ako v maľbe. Všetko je len približne tak, akoby sme chceli. Chceme vidieť stoličku či fajku tam, kde nie sú. Borisove diela sa otvorene hrajú s týmto napätím medzi skutočnosťou, aká je, a tým, čo bud' vidia nedokonalé zmysly, alebo čo takpovediac chybné „číta“ ľudský mozog.

Aj v týchto trojdimenzionálnych objektoch a inštaláciách sa snaží o to, čo je pozornému divákovi známe z jeho maliarskeho prejavu. Narušanie vnímania priestoru, pohrávanie sa s rytmom istého a neistého; všetko v duchu tradície *trompe-l'œil*. Lenže myslieť si, že iluzívne hry sú tu pre pobavenie, nie je to, o čo ide. Zaiste, stručne povedané, formálne je potrebné vyhnúť sa nude, pretože – parafrázujúc jeden z Flaubertových listov o umení – niet horšej kritiky pre umelecké dielo, ako to, že je nudné (aj keď sa to všetci boja povedať). **Toto je fajka, Cca. stolička, Koberec Richarda Longa** a i. chcú zaujať a pritiahnúť oko diváka; chcú zaujať formou, štylizáciou a technickým prevedením. Nie sú to však zábavné kúzelnícke triky, diela, ktoré majú vybičovať náš zrak, vybudit' naše zmysly, aby sme onemeli od úžasu. Hľadanie formy má význam len do tej miery, do akej odkazuje k obsahu. A mať čo povedať je to najťažšie. Čo chce teda autor povedať? Nevie, čo hovorí iným, ale ponúkam, čo hovorí mne.

Čo je tým kritériom, ktorým posudzujeme pravdivosť toho, čo tvrdíme? Naša skúsenosť? Niet takej málo imúnnej veci ako zmyslová skúsenosť. Nepochybne, bolo by hlúpe popierať to, čo vidíme, počujeme a pod. Napriek tomu aj skúsenosť a to, ako si ju pamätáme, podlieha všetkým druhom kognitívnych infekcií. Tvarujú ju naše kognitívne schopnosti (nezriedka nedostatočné), vstupujú do nej naše presvedčenia (často myslené príliš vážne), ohýba ju nedokonalosť a obmedzenia našich telesných schránok. To, čo vidíme, cítime nosom či na jazyku, počujeme, hmatáme, to všetko sú často skreslené vnemy. Reálne vnemy, to iste, ale je realitou len to, čo uchopujeme tak obmedzenými ľudskými schopnosťami? Ak nie je naša zmyslová skúsenosť dostatočným kritériom rozpoznania pravdy od nepravdy, môže to byť ospevované *ratio*, ktoré nás ochráni pred skepsou? Intelekt, ktorým siahame na nemenné podstaty za svetom premenlivých javov? Dnes vieme, že aj tu sa z času na čas objavujú obmedzenia či podmienenie a istoty racionálneho poznania sú oveľa skromnejšie.

Netreba však strácať hlavu, určite nežijeme v matrixe (hoci by sme sa niekedy chceli zobudiť). Žijeme v realite, ku ktorej sa dostávame cez jej postupné odkrývanie. A to je samozrejme pomalá, namáhavá (a preto pre mnohých nudná) a v zásade nekonečná práca. Mávať istotami je vždy populárnejšie ako vytáňovať otázky. Akú úlohu v tom zohráva umenie? Ide práve o to spomínané zviditeľňovanie. Keďže je naše poznanie reality oveľa komplikovanejšie, ako sa zdá, a ľudská tendencia podľahnúť omylom domnelých istôt oveľa ľahšia, než si pripúšťame, význam takéhoto „zviditeľňovania“ tejto problematiky slúži ako výstraha. Kde? Všade tam, kde hrozí, že už niečo vieme s istotou, s nespochybniteľnou jasnosťou. Sú to takpovediac dopravné značky, ktorých význam je normatívny a tiež informatívny. Často ide o stopku vyzývajúcu zastať, príkaz dať prednosť či prikázaný smer. Borisova tvorba – a je jedno, či ide o maľbu, grafiku alebo výstupy v nových médiách – má vždy práve tento, nanajvýš praktický a etický charakter. Étos, ktorý charakterizuje aj diela tejto výstavy je rovnaký; nekonečné hľadanie balansu medzi už nie a ešte nie, medzi skutočnosťou a ilúziou. Hľadanie približného stredu. **Cca.**